

STANISŁAW FITA

STUDIA NAD LITERATURĄ POLSKĄ 1864—1914 W KATOLICKIM UNIWERSYTECIE LUBELSKIM

Studia nad nowszą literaturą polską (od 1864 r.) nie posiadają w środowisku polonistycznym KUL zbyt długiej i zakorzenionej tradycji. „Uprzywilejowaną” epoką w badaniach wykładających tu w dwudziestoleciu międzywojennym profesorów był — romantyzm. Na drugim miejscu — literatura staropolska. Okres oświecenia, pozytywizm, Młoda Polska stały wyraźnie w cieniu tamtych epok.

Zainteresowania literaturą po r. 1864 pojawiają się w programie kulowskich studiów polonistycznych dopiero w r. 1927, z chwilą objęcia II katedry historii literatury polskiej przez Henryka Życzyńskiego. W jego pracach badawczych i dydaktycznych tematy związane z literaturą nowszą występują równolegle z tematami dotyczącymi wielkiej poezji romantycznej. Proste obliczenia wykazują, że ta druga dziedzina dominowała nawet w twórczości naukowej tego profesora i w ogólnym bilansie jego dorobku znalazła się na pierwszym planie. Warto jednak przypomnieć, że Życzyński jest autorem „studium syntetyczno-porównawczego” o *Lalce* Bolesława Prusa (1934) oraz kilku obszernych rozpraw, pomieszczonych najczęściej w „Prądzie”, o pisarzach Młodej Polski, m. in. o Brzozowskim, Kasprowiczu, Wyspiańskim, Przybyszewskim. Do ważniejszych pozycji w jego dorobku należy popularny zarys monograficzny *Twórczość Karola Huberta Rostworowskiego* (Lublin 1938).

W pierwszych latach powojennych znowu literatura romantyczna „zdominowała” w środowisku KUL wszelkie inne dziedziny zainteresowań historycznoliterackich. Nazwiska Juliusza Kleina i Stefana Kawyna wiążą się przede wszystkim z badaniami nad epoką romantyzmu, a zwłaszcza — w „ich kulowskim okresie” — nad twórczością Mickiewicza. Studia tych naukowców nad późniejszymi okresami dziejów naszej literatury znajdowały wyraz w drobnych rozprawach i szkicach oraz popu-

larnych opracowaniach, przeznaczonych głównie do użytku szkolnego¹, a także w tematach prac magisterskich pisanych pod ich kierunkiem. Również kilka rozpraw doktorskich, pisanych w tym czasie pod auspicjami prof. Kleinera, dotyczy niektórych zagadnień literatury 2. poł. XIX i XX w. np. „*Lalka*” Bolesława Prusa (Stefan Kunowski), *Problematyka cierpienia w twórczości Prusa i Żeromskiego* (Eugeniusz Santocki), *Stanisław Witkiewicz jako pisarz* (Jan Zygmunt Jakubowski), *Żywioł malarski na tle rozwoju indywidualności poetyckiej Leopolda Staffa* (Wiesława Krukierkówna), „*Żywe kamienie*” jako synteza twórczości *Wacława Berenta* (Maria Kossowska).

*

Dopiero z chwilą objęcia I katedry historii literatury polskiej przez Feliksa Araszkiwicza (1949) studia nad literaturą okresu pozytywizmu i Młodej Polski, a także nad najnowszą literaturą polską zdobywają stałą pozycję w programie zajęć polonistycznych.

Araszkiwicz, związany w okresie międzywojennym i pierwszych latach po drugiej wojnie ze szkolnictwem średnim, rozpoczął pracę dydaktyczną w KUL-u w r. 1946. Prowadził początkowo wykłady i ćwiczenia zlecone z zakresu metodyki nauczania literatury polskiej. Jego zainteresowania naukowo-badawcze obejmowały dzieje literatury polskiej po r. 1864, przede wszystkim zaś życie i twórczość Bolesława Prusa. Temu pisarzowi poświęcił swoje najważniejsze prace. Badania nad Prusem i pozytywizmem rozpoczął u progu swej działalności naukowej, przygotowując pod kierunkiem prof. I. Chrzanowskiego rozprawę doktorską *Bolesław Prus i jego ideały życiowe* (1925). Tematyka tej pracy wytyczyła kierunek jego poczynań naukowych na lata późniejsze. Skupiały się one przede wszystkim wokół myśli filozoficzno-etycznej i społecznej autora *Lalki*. Najpełniejszym owocem tych dociekań była książka *Bolesław Prus. Filozofia, kultura, zagadnienia społeczne*, wydana w r. 1948, a przedstawiona o rok wcześniej jako rozprawa habilitacyjna Radzie Wydziału Nauk Humanistycznych KUL. Aktowi habilitacji patronował prof. J. Kleiner, po którym Araszkiwicz objął następnie katedrę².

W swojej pracy naukowo-dydaktycznej uwzględnił on znacznie szerszy zakres problematyki. Główną domeną jego zainteresowań stały

¹ Zob. w niniejszym zeszycie artykuł *Udział polonistów KUL w ogólnopolskim życiu naukowym*.

² Dokładniejsze informacje o pracach naukowych F. Araszkiwicza zob.: Cz. Zgorzelski, *O profesorze Feliksie Araszkiwiczu*, „Roczniki Humanistyczne”, XV (1967), z. 1, s. 179—185; S. Fita, *Feliks Araszkiwicz (14 stycznia 1895 — 30 maja 1966)*, „Pamiętnik Literacki”, LVII (1966), z. 4, s. 703—708; tenże, *Bibliografia prac Feliksa Araszkiwicza*, „Roczniki Humanistyczne”, XV (1967), z. 1, s. 187—201.

się zagadnienia sztuki pisarskiej Prusa. Poświęcił im kilkakrotnie wykłady monograficzne (cykle roczne lub dwuletnie) oraz seminaria magisterskie w latach 1953/54—1954/55. Z prac powstałych w tych seminariach wymieniamy dla przykładu: *O postawie epickiej w „Placówce” i „Lalce”*; *Problem pozytywnego bohatera w „Placówce”, „Lalce”, „Emancypantkach” i „Faraonie”*; *Problem konkretności stylu i zagadnienia słownictwa w nowelistyce Prusa; Funkcja artystyczna problemów filozoficznych w „Emancypantkach”*; *Humor w „Emancypantkach”*; *Funkcja Pamiętnika starego subiekta w „Lalce”*; *Motywy fantastyczne w „Faraonie”*.

Podobną problematyką zajmował się Araszkievicz w swych wykładach o twórczości Henryka Sienkiewicza oraz w pracach seminarium poświęconego temu pisarzowi. Tu powstały m. in. prace: *O postawie epickiej w powieściach historycznych Sienkiewicza*, *Sensacja w twórczości Sienkiewicza*, *Współczesne powieści Sienkiewicza*, *„Bez dogmatu” Henryka Sienkiewicza i „Śmierć” Ignacego Dąbrowskiego jako powieści psychologiczne*, *Trylogia Sienkiewicza w świetle jego wypowiedzi teoretycznych*.

Zapewne rezultatem studiów i przemyśleń związanych z cyklami zajęć uniwersyteckich poświęconych tym powieściopisarzom był obszerny szkic *Sienkiewicz i Prus*, napisany i ogłoszony w kilkanaście lat później („Kierunki”, 1966, nr 19—20).

Głównym i dominującym nurtem w całej kilkunastoletniej pracy uniwersyteckiej Araszkievicza (do końca r. akad. 1964/65) były studia nad powieścią polską 2. poł. XIX i XX w. Ta dziedzina znajdowała się w polu jego zainteresowań od dawna, w okresie, kiedy zajęty był pracą przy innym warsztacie. Na te tematy wypowiadał się przede wszystkim, jako krytyk i eseista, w szkicach, artykułach i recenzjach publikowanych na łamach czasopism, a zebranych w dwóch tomach: *Refleksy literackie* (1934) oraz *Dzieła i twórcy* (1957). W swej twórczości naukowej skupił się szczególnie na życiu i dziełach Stefana Żeromskiego, któremu też poświęcił kilkakrotnie roczne cykle wykładów monograficznych, oraz na kilku wybranych pisarzach tej epoki (Zygmunt Niedźwiecki, Władysław Reymont). W pracach seminaryjnych i magisterskich, którymi kierował, ujawnił znacznie szerszy i pełniejszy zakres swych obserwacji i dociekań badawczych. Lam, Sygietyński, Witkiewicz, Sewer, Krechowicki, z późniejszych — Weyssenhoff, Sieroszewski, Przybyszewski, Tetmajer, Żuławski — oto niektóre wybrane tylko nazwiska pisarzy, których twórczość powieściowa była przedmiotem seminaryjnych dyskusji i rozpraw pisanych pod kierunkiem Araszkievicza.

Z grona osób, pracujących wspólnie z kierownikiem I katedry historii literatury polskiej badania nad Prusem (zwłaszcza nad jego biografią) kontynuuje Stanisław Fita, współpracujący również z prof. Zygmuntem

Szweykowskim z Poznania. Twórczością Orzeszkowej zajmowała się Wanda Achremowiczowa, pracująca przez szereg lat w katedrze kierowanej przez prof. Araszkiewicza. Zainteresowania literaturą okresu Młodej Polski reprezentuje Danuta Zawistowska (prace o neoromantycznej prozie Zofii Nałkowskiej)³.

Osobną dziedzinę prac prof. Araszkiewicza stanowi kultura i literatura regionu lubelskiego. W całej jego biografii naukowej zagadnienia regionalizmu zajmują jedno z naczelných miejsc. Już w okresie międzywojennym prowadził własne badania w tym zakresie, a także brał czynny udział w społecznym ruchu regionalistycznym Lubelszczyzny. Najważniejszymi jego publikacjami z tego zakresu, ogłoszonymi w latach międzywojennych są: książka o Hieronimie Łopacińskim (1928) oraz zarys informacyjno-bibliograficzny *Ruch literacki w Lubelszczyźnie 1918—1938*, zamieszczony w *Antologii współczesnych poetów lubelskich* ks. L. Zalewskiego (1939). Działalność na tym polu kontynuował owocnie także w latach swej profesury w KUL-u. W programie jego zajęć dydaktycznych zainteresowania i zamiłowania regionalistyczne znalazły wyraz w seminarium poświęconym pisarzom Lublina i Lubelszczyzny XIX i XX w., które prowadził przez kilka lat (od r. akad. 1954/55). W seminarium tym współpracowali z jego kierownikiem: Jerzy Starnawski, a następnie Stanisław Fita.

Prace, które tu powstawały, można podzielić na trzy typy: 1. opracowania źródłowe lubelskich epizodów biografii i twórczości literackiej wybranych pisarzy (m. in. Prus, Żeromski, Reymont, Weyssenhoff), 2. historycznoliterackie opracowania twórczości niektórych pisarzy związanych z ziemią lubelską (np. Klemens Junosza-Szaniawski, Adam Rzażewski, Faustyna Morzycka), 3. prace nad dziejami życia kulturalnego i literackiego Lubelszczyzny (m. in. historia teatrów lubelskich w latach 1880—1900).

Osoby współpracujące z kierownikiem seminarium „regionalistycznego” również podjęły własne prace w tym zakresie. S. Fita zajmował się m. in. nałęczowskimi epizodami biografii i twórczości Prusa i Żeromskiego. Więcej miejsca zajęły te zagadnienia w badaniach J. Starnaw-

³ Prace o literaturze tego okresu znajdujemy również w dorobku osób pracujących na ogół nad innymi zagadnieniami z zakresu historii i teorii literatury. Wymienić tu należy m. in. szereg prac materiałowych J. Starnawskiego o Asnyku, Sienkiewiczu, Prusie, Orzeszkowej, Reymontcie i Żeromskim, rozprawę M. Jasińskiej *Matka Boska w poezji poromantycznej* (w pracy zbior. *Matka Boska w poezji polskiej*, t. I, Lublin 1959). Również językoznawcy zajmowali się studiami nad językiem pisarzy tego okresu. Por. S. Papierkowski, *Bolesław Leśmian. Studium językowe*, Lublin 1964 oraz *Stefan Żeromski jako znawca i miłośnik języka polskiego*, „Roczniki Humanistyczne”, XV (1967), z. 1.

skiego, który podjął — na szerszą skalę — kontynuację pewnych poczynań naukowych prof. Araszkiewicza. W zakresie dokumentacji życia literackiego Lublina i Lubelszczyzny wymienić trzeba dwukrotnie opublikowaną *Bibliografię literacką Lubelszczyzny* (najpierw za lata 1944—1954, następnie za okres 22 VII 1954—1957). Do zapoczątkowanych przez Araszkiewicza badań nad życiem i działalnością naukową Hieronima Łopacińskiego nawiązują prace nad edycją korespondencji tego naukowca-regionalisty, której znaczną część opublikował Starnawski w różnych czasopismach naukowych.

Ten krótki szkic informacyjny ograniczył się jedynie do wypunktowania najważniejszych kręgów zainteresowań naukowych, literaturą okresu pozytywizmu i Młodej Polski, reprezentowanych w kulowskim gronie polonistycznym (najkonsekwentniej przez F. Araszkiewicza). Do tego należałoby dodać liczne studia Ireny Sławińskiej nad dramatem i teatrem, zwłaszcza okresu Młodej Polski. Sprawy te zostały jednak odnotowane w innym artykule.